מוהר״ר יהודה דוד בלייך
ראש ישיבה
ראש כולל להוראה

קרבן פסח כמכפר

הנה כבר הקשה הבית הלוי חלק א סי׳ ד, בשם המעיני החכמה שבספר המצות מנה הרמב״ם שחיטת ואכילת הפסח לשתי מצות חלוקות אבל בחטאת מנה הכל למצוה אחת, ובאמת יש כאן איזו שגיאה שהרי בספר המצות מצוה פ״ט כתב הרמב״ם וז״ל היא שצוה הכהנים לאכול בשר קדשים כלומר החטאת והאשם שהם קדשי הקדשים והוא אומרו ״ואכלו אותם אשר כופר בהם״, וחזר כל דבריו בהל׳ מעשה הקרבנות פרק י׳ הל׳ א וז״ל אכילת החטאת והאשם מצות עשה שנאמר ״ואכלו אותם אשר כופר בהם״ הכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים. ועיין באבי אזרי מהודרא תניינא שהעיר בזה על הבית הלוי.

אמנם נכון הדבר שבשאר קרבנות לא מנה הרמב״ם אכילת בשר הקרבן למצוה מיוחדת אלא כלל אכילת הקרבן בחדא מצוה עם עשייתה ולדוגמא במצות עשה ס״ו כתב היא שצונו שיהיה מעשה זבח השלמים על התואר הנזכרה. ועיין בבית הלוי שכתב לבאר שבשאר קרבנות האכילה היא פרט אחד ממצות הקרבת הקרבן, וכמו הקטרת אימורין שאינה נחשבת למצוה בפני עצמה, ובשאר קרבנות המצוה אינה אלא שיהיה הקרבן נאכל אבל אכילתן אינה חיוב על האדם, משא״כ אכילת הפסח אינה מתכסיסי הקרבן אלא מצוה מיוחדת המוטלת על האדם, והנפ״מ הוא לענין אכילת פחות מכזית שבקיום מצות אכילת פסח וכדומה אין בה כלום,[1] ואילו בשאר קדשים אם המצוה אינה אלא שיהא הקרבן נאכל חיוב זה שפיר מתקיים גם ע״י צירוף אכילות של פחות מכזית כדמוכח מהא דהגיעני כפול בפסחים ז: ויומא ל״ט, לפי פירוש רש״ל בהא דבימי שמעון הצדיק כשהגיעו כזית יש אוכלו ומותיר ע״ע תוספות ישנים שם. וכעין דברי הבית הלוי איתא

---

[1] וכן כתבו להדיא כמה רבוותא, עיין אנציקלופדיה תלמודית כרך טז ע׳ תרנ״ט הערה 823, אבל דעת המחזיק ברכה סי׳ תע״ה היא שיש בה משום קצת מצוה, ע״ע אנציקלופדיה תלמודית שם ע׳ תר״ס הערות 834-831, עוד אחרונים הנוקטים בשיטה דומה.

בשו״ת חת״ס או״ח סי׳ ק״מ ובחידושיו לנדרים דף יז, בחידושי מהר״ץ חיות יומא ל״ט, ובחידושי הגרי״ז שם בשם בגר״ח, וע״ע בבית הלוי חלק ג׳ סי׳ נ״א אות ג, ובאור שמח הל׳ חמץ ומצה פרק ו׳ הל׳ א׳ שכתב שבאכילת הקרבן פסח ישנם ב׳ קיומים א) מצות אכילת קרבן פסח שיש בה דינים מסוימים וב) מצות אכילת קדשים כבכל הקרבנות שקיומה אינו תלוי בקיום מצות אכילת קרבן פסח.

אלא שמה שיש לעיין בזה הוא למה נשתנה מצות קרבן פסח שתהא בה מצות אכילה שהיא חובת גברא, ושתהא שונה מאכילת שאר קרבנות שאכילתם אינה מצוה מיוחדת אלא חלק מתכסיסי הקרבן, וכמו שמצינו בחטאת ואשם שמצות אכילתן מצוה מיוחדת היא. הרי בחטאת ואשם הטעם מבואר ומקרא מלא דבר הכתוב ״ואכלו אותם אשר כפר בהם״ (שמות כט:לג) וכמו שפירשו חז״ל כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, הרי שהכפרה תלויה היא באכילת הבשר, אבל קשה מאיזה טעם קבעה תורה מצוה מיוחדת באכילת הפסח?

הנה בהרבה מקומות הפליגו חז״ל בביאור צומת לקיחת הפסח בעשור לחדש ובהקרבתו שבאו להכחיש הע״ז של המצריים שהיו עובדים לטלה וגם לבטל האמונות הכוזבות מאותם מבני ישראל שנמשכו אחר המצריים בעבודתם וכבר ביארו מפרשי התורה שכל פרטי דין של פסח מצרים כגון צלי אש, ראשו וכרעיו, שחיטת בין הערבים וכו׳ כולם מכוונים לתכלית זו, זה להוכיח שהע״ז אין בה ממש, אבל בדברים אלו לא נתברר למה תהא מצוה מיוחדת באכילתו. והנה מצאתי בספר מושב זקנים המיוחס לבעלי התוס׳ בפרשת בא על הפסוק ״ויקחו להם איש שה לבית אבות״ (שמות יב:ג) שהכונה במילת ״להם״ היא להנאתכם ולטובתכם כי ישראל שבאותו הדור מגלה עריות היו, עובדי ע״ז היו, ראוים ליאבד עם המצריים, אמר הקב״ה יביאו שה ויכפר בעד שה פזורה ישראל, הרי מבואר מפירוש זה שקרבן פסח לכפר הוא בא, וא״כ שפיר מובן טעם מצות אכילת הפסח בתור מצוה מיוחדת דומה לאכילת חטאת ואשם שהיא ג״כ מצוה מיוחדת מטעם שהכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים ואילו בפסח המנויים אוכלים ומתכפרים, ולכן האכילה שלכפרה באה מצוה מיוחדת היא בקרבן פסח.

ומאד מדויקים דברי הרמב״ם בהל׳ מעשה הקרבנות שאחר שכתב שאכילת החטאת והאשם מצות עשה שנאמר ״ואכלו אותם אשר כופר בהם״ הכהנים אוכלים והבעלים מתכפרים, המשיך לכתוב וז״ל והוא הדין לשאר הקדשים שאוכלים אותן הכהנים שאכילתן מצוה ע״כ, ואילו בספר

המצות לא הזכיר כלום משאר קדשים והיינו שבספר המצות כשבא לתאר תוכן המצוה כתב שמצות "ואכלו אותם אשר כופר בהם" מיוחדת היא לחטאת ואשם שבאים לכפר משא"כ בהל' מעשה הקרבנות שבא לקבוע חיוב אכילת הקרבנות ע"י הכהנים חילק החיוב וכתבו בשתי בבאות א) חיוב אכילת חטאת ואשם שהיא מצות עשה מיוחדת מצד הכפרה שבהן, וב) חיוב אכילת שאר הקרבנות שאכילתם ע"י הכהנים אינה מצוה בפני עצמה אלא חלק מתכסיסי הקרבן כמש"כ הבית הלוי.

אלא שמה שצריך עיון בזה הוא שאם אכילת קרבן פסח לכפר על ע"ז באה א"כ שבט לוי, שלא עבדו ע"ז כמו שמבואר בכמה מקומות ומסתמא ג"כ לא היו נתפסים בעון גילוי עריות, למה הוצטרכו לאכול בשר הפסח כדי לכפר? ונראה לבאר על פי דברי הגאון ר' מאיר שמחה הכהן מדווינסק שהובאו ע"י הרה"ג ר' מנחם זעמבא הי"ד בספרו זרע אברהם סוף סי' ו אות א ונתפרסמו ב"המעין" ניסן תשכ"ח בביאור דברי המכילתא על הפסוק "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל" (שמות יב:ו) מנין שאם אין להם לישראל אלא פסח אחד שכולם יוצאים בו ידי חובתן תלמוד לומר "ושחטו אותו כל קהל עדת ישראל" ע"ש שכתב להוכיח ע"י דברי המכילתא שקרבן פסח מלבד חובת היחיד שיש בו יש בו ג"כ דין קרבן ציבור, ואע"ג דבמה שנוגע לחיובו של כל יחיד ויחיד אכילת הפסח מעכבת מ"מ לענין קרבן ציבור סגי בקרבן אחד אף שאין בו כזית לכל אחד ואחד, ועיין מש"כ בזה בספר בנתיבות ההלכה חלק א ע' רמ"ח-ר"נ.

ונראה שבחטאת ואשם שהכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים פשיטא שיש כפרה באכילת כל כזית וכזית וכמו כן בפסח מצרים שלפי דעת מושב זקנים בא לכפר על עון ע"ז וגילוי עריות הכפרה ג"כ היתה בכל כזית וכזית, ונראה ג"כ שכמו שבחטאת ואשם כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים כ"כ בקרבן פסח אם קרבן ציבור הוא הרי אכילת כל אחד ואחד מכפרת על כל הציבור, ולכן נתחייבו גם הלויים בקרבן פסח וע"י ריבוי הכמות של קרבנות פסח נתרבה האיכות של הכפרה וא"כ שפיר מובן שאכילתם של הלוים בקרבן פסח שלהם, אף שהם לא חטאו, באה לכפר על כל אותם מהציבור שחטאו.

ויש להוסיף שזה שהקרבן פסח בא לכפר על ע"ז לא רק על חטא ע"ז בא לכפר אלא שבא לכפר גם על חטא של כפירה ומינות, והיינו שבספר בנתיבות ההלכה חלק א' ע' קנז-קנט ביארתי שהחטא של ע"ז בעיקרו אינו חטא של קבלת הע"ז לאלוה ועבודתה אלא שעצם החטא הוא בזה שע"ז

נובעת מכפירה במציאותו יתברך וביחודו שרק ע״י זה יש מקום לע״ז ורק כפירה בעיקרים אלו מאפשרת חטא ע״ז, ולכן א״א לכפרה על חטא ע״ז לולי כפרה גם על כפירה בעיקרי האמונה.

ועיין בבית הלוי פרשת בא שפירש בשאלת הבן הרשע ״מה העבודה הזאת לכם?״ שבא בטענה שזה כבר שנים ודורות שכמעט נשתנה ע״ז מהעולם ולגמרי נשתכחה ע״ז מהעולם ולגמרי נשתכחה מעדת ישראל, וא״כ שוב איו טעם וריח להתמדת הקרבת הפסח, ובשלמא בדורות הראשונים היה טעם מצות קרבן פסח גלוי לכל אבל עכשיו מה היא העבודה הזאת לכם. ולפי הנ״ל התשובה מבוררת והיינו שטעה בן הרשע בזה שנקט שהקרבן פסח בא לכפר רק על חטא ע״ז, ולא עמד על זה שכדי לכפר על ע״ז מן הצורך הוא לכפר על חטא של כפירה בעיקרי האמונה. ולדאבוננו בעוה״ר אף שע״ז נתבטלה מ״מ אותן הכפירות לא רק שלא נתבטלו אלא הולכות ומטפשטות והצורך לכפרה נחוץ הוא עוד יותר מבדורות שמקדמת דנא. וע״ש בבית הלוי שנתקשה בזה שסידר בעל ההגדה לקרא של ״ואמרתם זבח פסח הוא לה׳ על שפסח על בתי בני ישראל בנגפו את מצרים וכו׳״ בתירוץ על קושיתו של הבן רשע, ולפי הנ״ל שפיר מובן שלבן הרשע שבא בטענה שאין אנו צריכין לכפרה על חטא ע״ז שכבר נתבטלה בימינו, ובזה באה התשובה שטועה הוא בזה במה שחושב שקרבן פסח מכפר הוא רק על חטא מסוים של ע״ז אלא שבא לכפר גם על כפירה בעקרי האמונה כמו שכר ועונש והשגחה שנתאמתו אצל אבותינו ע״י זה שפסח הקב״ה על דתי בני ישראל בנגפו את בכורי מצרים, ובזה בא האב לתרץ קושית הבן הרשע ומגיד לו שעוד יש צורך בקרבן פסח לכפר כל כפירה בעקרי הדת שעדיין נפוצה היא בין הרשע וסיעתו והבן רשע הכופר בעקרי האמונה אילו היה שם לא היה נגאל, וממנו נשמע להמסובים, שאנו מתפללים שכמו שזכו אבותינו לגאולת מצרים ע״י האמונה כמו כן בזכות האמונה נזכה אנו לגאולה שלמה במהרה בימינו אמן.